

I. I. U.

II

1307

L

N. IORGA

—

NUMELE DE BOTEZ LA ROMÂNII

CONFERINȚĂ LA
INSTITUTUL SUD-EST EUROPEAN
LA 18 MAIU 1934

BUCUREȘTI
1934

15 lei.

Ń. IORGĂ

NUMELE DE BOTEZ LA ROMÂNII

CONFERINŢĂ LA
INSTITUTUL SUD-EST EUROPEAN
LA 18 MAIU 1934

BUCUREȘTI
1934

Numele de botez la Români

— Conferință la Institutul Sud-Est european la 18 Maiu 1934 —

Înainte de-a începe conferința pe care voi căuta s'o fac cât mai supertabilă, dar nu garantez că va fi în toate părțile ei plăcută, trebuie să presint o scusă: cum mă amestec în tratarea acestei chestiuni eu, care nu sânt filolog și n'am avut niciun fel de an.țiție în direcția aceasta?

Iată cum:

Tipărind, ceia ce a alcătuit mai multă vreme o ocupație de fiecare zi a vieții mele, vechi documente românești care pentru mine sânt un continuu izvor de viață, un mijloc de-a intra în contact direct cu oamenii cari au fost înaintea mea și cu cari îmi găsesc neconținut, mie și societății în care trăiesc, unele asămănări duioase, căci publicațiile mele de documente nu sânt numai pentru a presinta un simplu material bine editat persoanelor care ar binevoi să scrie istoria pe basa lor, și de aceea am perseverat în această editare, de și unele persoane mă și etichetaseră pentru toată viața: publicator de documente, și, cum se întâmplă de greșiam și eu din când în când, când îmi erau ochi mai oboșiți, eram și publicator de documente și, încă, fără îngrijirea trebuitoare, ceia ce nu trimete direct la ocnă pe viață, dar merită cel puțin zece ani de pușcărie pentru fiecare cuvânt pe care l-ai greșit în descifrarea unui text cu litere cirilice. Dar, ocupându-mă de lucruri așa de plăcute mie, litera însăși fiind pentru mine o deosebită plăcere (când văd apoi documentele tipărite cu literele noastre de acum, este pentru mine o decepție, pentru că eu le-am prețuit și le-am iubit atunci când era caligrafia de pe vremuri, cu acele minunate floricele, pe când acuma are cineva a face cu o banală pagină de tipar în care nu există nimic, nici din farmecul hârtiei înseși, nici

din al liniei), am fost lovit de marele număr de nume necunoscute nouă care se întrebuițau odinioară. Le întrebuițea toată lumea, le întrebuițeau țeranii, ciobanii. Cei de la noi de dincoace, mai puțin, fiindcă aici era o influență culturală care venia din toate părțile, din Răsărit, din Apus, și care aducea o schin bar și în ce privește numele. Veniau mode noi de nume și în Bucovina, care totuși a făcut parte atâta timp, în afară de un secol și ceva de stăpânire austriacă, din Moldova. Sânt influențe venite de aiurea și în Basarabia, ajunsă a Rușilor. Dar în Ardeal, mai ales în unele regiuni din Ardeal, se găsesc nume de acestea cu desăvârșire năzdrăvane, care sânt de cel mai mare interes. Nu totdeauna frumoase, dar și acelea care n'au niciun fel de frumusețe, încă sânt atât de neașteptate încât aduc o tresărire de surprindere, une ori așa de plăcută, supt raportul științific.

În astă seară mă voiu ocupa numai de numele de botez: dacă această conferință ar avea darul să placă, poate aș mai face două conferințe, dintre care una ar înfățișa numele de familie, care s'au format pe încetul, începând cu porecele și terminând cu numele, așa de banale de azi, când fiecare a-leargă după un sufix de *escu*, sau *eanu*, sacrificând de multe ori poreclă așa de caracteristice și de pitorești. Și o a treia conferință ar fi consacrată numelor de localități: cum s'au alcătuit, cum se pot împărți pe perioade și care este valoarea acestor nume de localități pentru a descifra dintr'însele istoria Românilor, care nu se poate scrie altfel.

Istoria Românilor după numele de localități ar fi într'adevăr de un deosebit interes. Pentru că noi pentru trecut avem dese ori o informație foarte săracă: secole întregi nu găsim absolut nimic. Noi nu eram interesați, nu represintam un teritoriu de cucerit, de stăpânit, de prădat, și numai teritoriile în care se amestecă străinii din cauza interesului pe care pot să-l înfățișeze, interes *material*, numai aceste teritorii au o istorie fără lipsă de continuitate. Din numele de localități s'ar putea scoate ceva, care ar suplini această lipsă, așa de însemnată, în izvoare.

Din documentele acestea am cules totdeauna numele caracteristice și, la sfârșitul fiecăruia din multele volume de documente pe care le-au publicat, am adaus un onomastic, care n'a fost întrebuițat până acum de nimeni, încât tot mie îmi este

rezerva să mă folosesc de materialul pe care l-am adunat și clasat. M'am gândit că întrebuințarea acestui material pentru a explica nume care nu se înțeleg de obicei, pentru a găsi ceia ce se ascunde sub unele din aceste nume, pentru a fixa chiar perioade deosebite în ce privește numele nu ar fi un lucru cu desăvârșire fără folos, și pentru un public mai larg decât acela pe care-l interesează amănunte de istorie sau filologie.

Avem întâiu un întreg strat, o întreagă pătură de nume care *nu au niciun sens*, nu se pot interpreta prin limba noastră și nici prin altă limbă cunoscută. Pot să fac o enumerație destul de lungă, pentru ca să simțiți pitorescul acestor nume pe care le-am cules, din tot felul de documente, unele de un caracter oficial, dar cele mai multe din fel de fel de hârtiuțe, pierdute prin corespondențe particulare, sau prin hârtii de afaceri, mai ales în ceia ce privește Ardealul. A fost un timp când nu ne gândiam că vom stăpâni acolo, ca să facem atâtea prostii la dânșii și ei un număr de prostii cel puțin egal aici la noi, Mergeam atunci prin Ardeal, prins de-o nesfârșită curiozitate iubitoare, și mă opream la fiecare biserică, luam însemnări după cărțile bisericești, și au ieșit două volume destul de groase numai din materialul acesta cules din josul sau de pe marginea cărților bisericești. Unele dintre dânsele, deosebit de rare, și-au găsit locul la biblioteca Academiei Române sau aiurea.

Am promis nume de botez, dar deosebirea care o facem noi între numele de botez și celelalte nu exista odinioară; multe nume care au devenit de familie au fost, și mai sânt, nume de botez. Botezul, Dumnezeu știe cum era făcut; mă întreb chiar cum se botezau ciobanii din creierul munților.

I.

Tată cum se numiau oamenii aceștia cu cuvinte neînțelese care n'au niciun fel de sens astăzi, de și le-au avut odinioară, unele chiar în românește: Bercu, Bușcu, Laiu (= Negrul), Mandrea (de la Mândru), Cazan, Șerban, Zorilă (de la zori; nume de vită), Ibru, Isar, Iscu, Jiga, Lebu, Lițu, Ludu, Merăuț, care se întâlnește și la o biserică din Bucovina, Manea, Neacșu, foarte cunoscut, Papa—, numele tatălui lui Constantin-Vodă Brâncoveanu—, Tempea, Tatu, Tăplan, Tempu (Tempea), Aldrofan, Badea, Badea, Badu, Balu, Becu care se întâlnește și în Macedonia, Balu (Balea). Belu (= Albul), Cornu, Duiiu, Firu, Bibu, Beni (Benea), Besnu (Besnea), Titu, Biță, Blaga, Bledu (Bledea), Băciu, Băcu, Badu (Badea), Bilțu, Birlu (Bîrlea). Borz, — nume cumanic de unde avem Borzea —, Băju (Băjescu), Bițu, Bățu, Bițu, Bodu (Badea), Boiu, — a fost un Zaharia Boiu în Ardeal, scriitor și autor de fabule, — Boldul (Boldea), Bulbu, Bota, Bordu (Bordea), Bălu (Băloiu), Căran, Cocu (Coccea), Chițu, Ciciu, Cursu, Colțu (de unde Colțea), Cornu, Duiu, Filu, Tolu, Tișu, Opru ((de unde Oprea; și Oprișan), Brae (de unde Brăiescu, Brăilă, Brăiloiu). Ardealul păstrează pe Alăman, Aliman (de unde Alimănișteanu, din satul Alimănești, fundat de un Aliman), precum Buzăul creiază pe Marghiloman, Banatul și Moldova pe Dărman (pomenit în secolul al XIII-lea; la Sirétiu: Dărmănești, satul lui Dărman) și Moldova are pe Beldiman, Muntenia pe Ghiorman, care devine Gherman, destul de răspândit. Am găsit și pe un Lodorman. Acestea din cuprinsul doar a vre-o două, trei litere.

Aici o explicație care va avea o aplicație mai largă și la alte categorii de nume. Din numele odată stabilite facem o întrebuintare foarte largă prin anumite sufixe, mai mult de desmierdare. Sântem obișnuiți să desmierdăm numele de botez și,

când nu desmierdăm noi, se desmierdă copilul singur, și din acestea iese formele cele mai curioase: credeam și eu, că Moldovean, că Tache înseamnă Costachi, dar am văzut că în Muntenia înseamnă Dumitru. Afară de aceasta, sânt alte sufixe, de întrebuințare curentă; de ex. foarte răspândit sufixul *ea*. Mai la fiecare din numele citate se poate adăugi acest sufix, și atunci din Balu se face *Balea*, din Budu *Badea* ș. a. m. d., cum în alte domenii, din Cornu *Cornea*, din Sturzul *Sturzea*, din Stârcul, *Stârcea* — și ar putea să fie și *Cocostârcea*.

Dar afară de numele acestea, pe care le-am numi nume vechi tracice, căci probabil vin din timpul Tracilor, pe care nu le întâlnim în Peninsula Balcanică, la Slavii de acolo, și nici vorbă să le întâlnim la Greci, fiind deci o zestre particulară a noastră din timpurile când numele nu trebuiau să corespundă neapărat acelorora de sfinți, pentru ca apoi preoții să nu le admită, păstrându-se astfel, numai pentru porecle, ca nume de familie, alături de acestea, zic, sânt nume care reprezintă un auguriu, și în sens invers, pentru copil, o urare pentru viața lui, de și de multe ori iese altceva decât ce se dorește, ba chiar tocmai contrariul. Nu odată în documente am întâlnit femei care se chemau Grozava și Urâta, ca nume de bărbat: Uscatul, Orbul, Laiul (Negrul), lângă Bunul (de unde Bunea), Mareș, Mândra și Mușata (masculin: Mândru și Mușat).

Aveți apoi *nume care nu menesc, ci descriu, constată, definesc*. Astfel Aspra, și, de atâtea ori Floarea, cu toate diminutivele, și Florea. Așoi: Bălana, Crețul, Grosul, Micul, Alba-Albu. În altă legătură am întâlnit o femeie din Ardeal care se chema Creștin pur și simplu. Numele acestea sânt de aceeași vechime ca și cele de la început; nu poți să spui că n'au existat în cutare perioadă arhaică și au fost introduse pe urmă.

Apropierea de un nume de animal, prin asămănare sau ca o amintire de vechiu *totem*, se întâlnește la Lupu (Lupea), Lupa, la Corbu-Corbea, Balaur. Și din vegetale: Cornu (Cornea).

De la o bucată de vreme însă, ai noștri au luat nume pe care le recomanda Biserica: este perioada de influență creștină exercitată asupra noastră. Avem, prin urmare, după numele, fără niciun înțeles, după numele augurale și descriptive, care, acestea, au sens, nume de biserică.

II.

Să vedem care sânt formele obișnuite ale acestor nume la noi.

Ioan sau Ion: filologii nu pot explica întoarcerea de la Ioan la Ion și de ce de la diftongare s'a revenit la nediftongare. Ioan-Ion este foarte răspândit, dar se întâlnește și în alte forme: astfel Oarea, Onciu; pentru epoca mai târzie, împrumuturi de la Slavi: Ivan, Iovan. Dar, cum Românii aveau obiceiul de a da un nume din calendar, un nume de sfânt, împreună cu titlul de sfânt, unei persoane care nu avea, de sigur, niciun fel de pretenție la sfințenie, este Ion, dar este și Sântion (Simtion) ca nume de botez. Cum veți vedea, același lucru se întâlnește și cu alte nume din calendar. Ba chiar găsim o formă cu totul deosebită, nu a numelui, ci a sensului de Ion: Preda; în trecut nostru atâția boieri Preda, dintre cari unii au jucat un rol mare, ca în epoca lui Neagoe Basarab; sânt și acum multe persoane care se chiamă așa; dar Preda este tot Ioan, pentru că înseamnă Sfântul Ioan *Inainte Mergătorul*. Predetici, Preda.

Prin Greci - Iani - am dobândit pe Ene, și pe Caloian sau Scaloian, dir *Καλοιάνης*, „frumosul”, „bunul”, Ioan, iar prin Unguri — Iános—, pe Ioanăș, Enăș moldovenescul (de unde Enășescu) și Olteanul Enuș (marele negustor craiovean Hagi-Enuș), și chiar pe Ionaș. Prin Slavi: Iancu, Ionașcu și Onciu.

De la Ioan-Ion trecem la Vasile. Formele în care numele acesta al Sfântului Vasile s'a introdus la noi sânt foarte variate și interesante și unele dintr'insele arată cât este de veche întrebuintarea lui „Vasile”, bine înțeles, numele bisericesc, care n'a trecut prin regulile de derivație ale limbii românești, care preface unele sunete. Dar, când se zice Văsiu și Sânvăsiu, aceasta arată că numele Sfântului Vasile aparține zestrii vechiului creștinism, din vremea când după anume reguli fonetice se crea limba românească. De obicei, când se vorbește de originile latine ale creștinismului românesc, se citează cruce, creștin,

biserică, ș. a. m. d., dar tot așa ar trebui să se citeze și *toate* numele de sfinți, în care transformările de limbă arată aceeași vechime. Pe lângă aceasta, cu obiceiul nostru de-a prescurta, am făcut din Vasile Vasu,—și familia Vasu din Făgăraș—, apoi din Vasu, cu sufixul obișnuit: Vase. Și, cum avem sufixul majorativ: *oiu*, precum facem din Baļu-Balea Băloiu, se poate întâmpla să avem un Văsoiu, pentru că sufixele acestea sânt aplicabile oricărui nume. Pe urmă, cu un sufix slav, *rasesc*, care trimete la o epocă mai târzie, Vascu.

Pentru Nicolae avem o formă foarte veche, singura formă veche, Nicoară, în care *o* este diftongat și *l* prefăcut în *r*. Avem Sânicoară, biserica dela Câmpulung, încă din secolul al XIV-lea. Dar și un om se putea chema Sânicoară. Ungurii, prin Miklos, ni-au dat pe Miclăuș.

În ea privește pe „Gheorghe”, numele bisericesc, care dă pe Gherghe (feminin Gherghina și Gherghița), forma românească cea veche este Giurgiu (de unde Giurgea), sau, supt influența nămolului unguresc Gyüry, avem Giura-Giurea, foarte vechiu, dar supt influența vecinilor noștri de la Nord. Supt influența grecească, Iorgu, Iorga.

Andrei este iarăși forma oficială bisericască, iar forma românească cea veche este Indrea, ea și Udrea, care dă pe Udriște ¹.

Petru a dat și formele Pătru și derivatul Petre, Petrea, cum se spune în Muntenia. Piua Petrei n'are nimic a face cu piatra, ci e Piua lui Petre; aceasta se explică foarte bine pentru că acolo era un târg, Târgul de Floci (nu „flote”), iar, dacă e vorba de „cetate”, ea e în față, la Hârșeva, pentru Mocanii veniți prin Bărăgan, cari se duceau la Gura Ialomiței și vindeau acolo lână nedărăciță lui Petre, care avea piua lui. În Ardeal și un Sinchetru: Sîmpietru. Cu sufixul slav avem pe Pătrașcu.

La Arhangheli, Rafael apare numai ca Rafailă (de unde numele unui sat din Vaslui). Gavril s'ar părea că nu a fost transformat, dar prefacerea este, și se creiază Gavru, de unde forma Gavrea—un Gavra din Banat a jucat un rol important în cultură la începutul secolului al XIX-lea—; și un profesor

¹ Adrian din Adrianopol, dar supt influența formei bulgare, dá Odriiu. Numele e important și pentru *raza veche a geografiei noastre*.

de pedagogie poartă numele de Gabrea, format supt înrăurirea catolicului Gabriel.

Mihai, Mihail a trecut iarăși în forme românești. În afară de forma foarte modernă, inter-religionară, copilărească, Mișu (poate supt influența francesului Michel), cum se chiamă atâta lume la București, avem pe aceea, foarte veche, de Mihu (de unde Mihoc, Mihuț), din care s'a făcut în Ardeal Mihuț. Alături de acestea avem pe Mihăilă, cu sufixul *ilă* (v. Trăilă, etc., până la Păsăr-lăți-lungilă din Creangă). Așa se chema fiul lui Mircea I-iu, înfățișat în fresce lângă dânsul; un fiu al lui Simion-Voda Movilă se chema Mihăilaș, de la Mihăilă. De aici și forma Milu (Milea). Miloș, numele unui frate de Domn muntean din veacul al XVI-lea, pare a fi sârbesc.

Ilie est: relativ mai puțin răspândit, și s'ar crede că există numai forma bisericească, dar care în Moldova, cel puțin la Botoșani, unde m'am născut și am copilărit eu, se zice Ili, ceia ce înseamnă Ile (de unde și la Evrei, Iluță). În Ardeal am întâlnit pe cineva care se chema Sântilie.

Ștefan se prescurtează și devine Ștefu, de unde Ștefea (și satul Ștefești) și Ștefla, fiind posibile toate derivatele celelalte.

Nici pe Grigore nu l-am lăsat întreg. Unul din cei mai simpatici și mai prețioși represintanți ai Basarabiei se chema Gore numele l-am mai întâlnit și la alții. Copilărește pronunțat, dă: Goe, Goțu, Guțu.

Alexandru a devenit la noi, în afară de altă formă, influențată de Unguri, Șandru (din Sandor), Sandu și Lisandru, Sanda, Lisandra.

Știm că Teodor a devenit în bună românească olteană Tudor (Tudora: și sat în Moldova) (și Todor în Ardeal). Moldoveanul Toader (diminutiv: Toderiță) este însă imitația formei ungurești Tivadăr.

Constantin, foarte răspândit, se preface în pierdutul Coste, de unde, cu sufixul obișnuit *ea*: Costea și Costan. Este adevărat că și Grecii au numele acesta, dar se pare că aici nu este o influență din partea lor, Costin e Costîn, care arată să fi venit de la Sârbi. Din pronunția greacă a numelui s'a făcut „Costandin”: Codin, de o parte, Dinu, de alta.

Dumitru devine și Mitru (Mitran; feminin Mitrana) și Medru, de unde Medrea, sau, cu adausul lui Sân: Simedreș.

Sava nu se schimbă, venind de-a dreptul din calendar, însă Saul se preface în Savel. Teodosie poate deveni Dose. Eustratie, Istrate și Eustatie, State. Trifon se preface în Trohin, dar și în Trif (satul Trifești).

Emanuil devine Manu și tot ceia ce se desface din Manu (deci Manea). Forma Mânăilă corespunde lui Mihăilă. Alături e forma, și popular ardeleană, nu numai de influență grecească: Man.

Simion devine Simu și Sima (ambele, se pare, influențate de Greci). Toma, prin canal unguresc, devine Tămaș (de unde Tămășoiu). Daniil, prescurtat, devine Dan.

Și rurile Filip pare să fie foarte vechiu, din cauza formei Hilip. Lazăr devine un Lazu (și Lazea). Matei dă Maței (supt influența bisericească) și Matieș (din ungurescul Mathias).

Din Spiridon s'a făcut Spiru și din Spiru Spirea, foarte popular.

Până și Grecul Panait (Panaiot, Panagiotes, în legătură cu Panagia, Maica Domnului), l-am transformat (la Munteni singuri) în Pană. Amfilohie devine Hilohi.

Dar, pe lângă numele acestea din Testamentul Nou, sânt și altele, foarte rare, și numai în anumite regiuni, care, numele acestea, sânt luate din Vechiul Testament. Regiunile în care numele Vechiului Testament sânt preferate se pot determina foarte bine geografic, și aceasta are o explicație istorică, prin bogomili, nu prea sigură ca să v'o pot prezenta și nu atât de nouă ca s'o mai aduc încă odată. Mai ales în Secuime, în Țara Făgărașului, în Muscel și în partea de sus a Buzăului, se întâlnesc nume de acestea. Ele sânt: David (al lui Almășanu, latinistul brașovean, venit și la Valenii-de-Munte), Aron (Aron Densusianu, fiu de preot), Isaac, trecut și ca nume de familie, Avram, Isaia (și lângă Ocna Sibiului), Samuil-Samoilă, Moise (cărțurarii Moise Nicoară, Moise Bota; mănăstirea Moisașiu în Maramurăș); până și Ruben din Vechiul Testament a trecut în Ruvin, Avesalom, în Avisalon, Iosif în Iosif, Zevedeu în Zăvideiu (satul vâlcean Zăvideni); o femeie e Asinefta.

Este și Israel, ca Isdrailă.

În ce privește numele femeiești, pe lângă cele de laudă și de menire pentru viitor, sânt și altele multe și foarte interesante, unele chiar pentru partea la care am ajuns până acum. Astfel,

alături de Muşa, Vilaia, care nu are niciun sens, Vişa, Titiana. Sinziana nu pare a fi în legătură cu o Iana, Ioana. Întâlnim pe Sora, ceia ce ar putea corespunde fratelui, Frateş; un nume curios este Calea, întrebuiţat la jupăniţe de-ale noastre muntene, până în secolul al XVI-lea: o soră a lui Radu-cel-Mare se chema astfel, poate de la Caliana. Liliana, numele cumnatei lui Vasile Lupu, n'are nici el explicaţie.

Dintre numele biblice, Rachela devine Rafira şi, de oare ce, odinioară, era obiceiul, când bărbatul nu avea moşie şi trăia pe moşia nevestei lui, ca fiul — ba de multe ori şi tatăl — să-şi iea numele de la aceia care avea moşia, avem Rafiroiu (ca, din Moaşa Moşoiu). Aşa de răspândita Maria (de unde Mărioara, Măriuţa, Mariţa, Maricica) dă popularul Uşa. Elena devine Ileana, Leana (Lenuţa, Lincuţa), Petra dă Petruţa (Chetruţa) Dafina (Doamna lui Istrate Dabija) e de origine necunoscută, ca şi Neacşa (mama lui Ştefan, fiul lui Alexandru-cel-Bun).

Din Smaragda am făcut Smaranda, Manda (Mândiţa; şi în Moldova), din Safira: Zamfira. Măreţul nume de Sultana (Soltana), târziu, l-am luat fără schimbare. De la Țrecul Raliţa (masculin Rali, la origine, Raul, al cuceritorilor franci de la 1204), de unde, ca nume de familie; Ralea), a ieşit Rariţa, care nu are nimic aface cu Răreş Spânul.

Pe lângă aceasta se iea ca nume de om, numele câte unei sărbători. Astfel Iordan (în Muntenia, în Braşov), Ispas şi Crăciun, în afară de quasi-profanarea de a lua numele lui Hristos şi de-a face Cristu, Criste, Hristu-Ristea. De la Paşti nu s'a luat decât forma Pascu, venită de peste Dunăre (Pascale e împrumutat de la Greci). De la Duminecă se face un nume bărbătesc, care corespunde numelui slav Nedelcu, pentru că *nedele* în slavoneşte înseamnă Duminecă. Femei se chiamă Nedelea (ca soţia lui Constantin-Vodă Şerban, care nu e Natalia). De la Sâmbătă e numele, obişnuit şi la vite, de Sâmbotin. Întâlnim numele femeiesc Domnica (şi Domniţa), foarte vechiu, răspândit în Moldova.

Nume de popoare sânt une ori la noi nume de botez, nu numai de familie. Astfel Şchiauca (femininul de fa Şcheiu, Slav), Neamţul, Turcul se găsesc în aceeaşi categorie ca şi Armeanca.

III.

Influențele străine, pe care le-am semnalat în deosebite cazuri, merită explicații de caracter general.

Cea d'întăiu influență, în ce privește numele, care s'a exercitat la noi, a fost una slavă veche, deci înainte de împărțirea Slavilor în Bulgari, Slavi supuși Bulgarilor, și în Slavi, cari trăind aproape pe același teritoriu, n'au fost supuși Bulgarilor și cari se chiamă la noi Șchei sau Sârbi (astfel Sârbii de la Târgoviște, cari sânt Bulgari curați, ori și Sârbii cu zarzavat, de cea mai autentică origine bulgărească, formați ca grădinari în grădinile împărătești de la Constantinopol ale lui Bostangi-bași).

Ce am făcut noi cu numele acestea slave? Mircea, din Mreșa, numele unui stăpânitor de la Avlona și Canina, corespunzător cu al nostru Mircea I-iu,— originea fiind Venețianul Marcu, — s'a păstrat în întregimea sa. Voicu e și primul nume al lui Ștefan cel-Sfânt, regele Ungariei (Vajk). Tot așa și Vâlcu, nume care înseamnă Lupu (avem și pe Lupu și pe Lupa; cf. Ursa și Ursan); a fost primit tot așa fără schimbare (îi avem sensul și pe ungu-rește: Farcaș). Femininul Voicu, Voichița, devine la Moldoveni, din cauza căsătoriei lui Ștefan-cel-Mare cu fiica lui Radu: Vo-chița. Tot așa cu Bratu, Stoe (de unde Stoian), Stroe (de unde Stroici). Și Șerban se află în Balcani.

De obicei le-am amputat. Astfel cu numele terminate în *slav*, care înseamnă glorie, sau *mir*, pace: Radoslav sau Radomir devine: Radu (Rada), Stanislav: Stan, Dragoslav: Dragu (Draga, de unde Drăgana), Drăgoiu; Branislav, Bran, Neagoslav: Neagoe, Dobromir (Dobre).

Dar unele vechi nume slave au rămas, mai ales în Ardeal, păstrate în întregime. Dacă avem, dincoace de munți, la Munteni, pe Dragomir (în Vrancea din cauza unei colonisări de Mun-

teni), acolo, mai ales în regiuni pastorale, sânt Români chemați Idimir și Aldimir: pe Aldimir l-am prefăcut în Aldea. Nume balcanice cu sufixul *otă*, de origine greacă, trecut prin slavă, avem foarte multe: Dobrotă (de la Dobre), Bașotă (de la vechiul Bașu), Laiotă (de la românescul Laiu=Negru), Albotă (de la Albu), Gerotă, (de la vechiul Geru), Capotă (de la românescul Capu), Coșotă (de la vechiul Coșu; cf. Kossuth), Cocotă (din Cocu). Toate au fost întâiu nume de „botez”.

O serie de nume bulgărești se întâlnesc, cu sufixul *ciu* (=čo), în valea Dunării: Stanciu (de la Stan), Momciu (cf. condottierul Momcilo, în secolul al XIV-lea).

Acum, pe lângă influența aceasta slavă din jos, o alta care vine de sus, de la Ruși. Influența aceasta se întâlnește în Maramurăș și de acolo trece în Moldova, dar asupra Moldovei vine și altă influență, tot rusească, ruteană, de-a dreptul, mai târziu. Astfel pentru Iurg (Gheorghe), din care Maramurășenii noștri au făcut un Iuga, nume trecut și în Ardeal (cf. și Iura). Tot așa Ruso-Lituanianul Berinde, devenit Berindei. Bogdan (Deodat) vine de-a dreptul de acolo, ca și Carp (Policarp). Fonetica rusească o recunoaștem în Fodor pentru Teodor, în Gafia pentru Agathia (și Gafenco). Mihnea, de și obișnuit mai mult la Munteni, pare a fi de la Michno (Mihail) rusesc. Astfel seria întregă de nume terminate în *co*: cutare nume de Domn al Moldovei pe care îl chema Ștefan și căruia noi îi zicem Saețco; înainte de el, urmașul lui Bogdan, Lațco, din Ladislau. Tot aici vine un Nedelco. Din Petru-Pătrașcu, din Gheorghe prefăcut în Iurie — rusește — Iurașcu, și din altă rădăcină, românească, Vidrașcu. Locuitorii orașului Roman sânt Romașcani, pentru că pe Roman-Vodă, întemeietorul, îl chema în realitate Romașcu. Diminutivul Elenca (Elena) e rusesc din vremea care dat și pe Catinca (supt influența Ecaterinei a II-a; de aceea și la Brașov, care a avut legături dese cu Rusia).

În al treilea rând sufixul *șa* vine tot de la Ruși: Capșa, Comșa; la Armenii noștri, din Iacob, Agop, Agopșa.

Acum venim la numele de origine ungurească. Am văzut că o mulțime de nume pe care le avem noi în forma cea veche românească au primit și o nouă formă de caracter unguresc.

Am citat pe Miclăuș, așa de răspândit în Moldova de spre munte (satul Miclăușeni). Am văzut că Alexandru supt in-

fluența ungurească dă pe Șandru (de unde Șendrea, Șendridică, satul Șendriceni). Am pomenit de Toader-Tivadár. Adam devine la noi Adămuș din cauza formei ungurești Adamus (cf. formele titulus, titlu, spiriduș—*spiritus*). Pentru Andrei formă Indreș, care este András. Pentru Iacob forma Ioja, pentru Ștefan forma Ișvan, Ișfan=István, întrebuițată mai mult de ne-meși. Întâlnim apoi numele Jimăn-Jicmon-Sigismund. Am spus că Tămaș vine din forma ungurească Tamás; Bernard, pronunțat ungurește, va da Brănat. Avem până și un tovarăș al lui Bogdan cel vechiu, Dămăcuș-Domocoș, ungurește Domokos. Printr'o formă catolică bisericescul ortodox Pavel a devenit Pau. Aduug pe Cătălina (pentru Ecaterina), pe Balint (Valentin), pe Gabor (pentru Gavril); pe Ante (din Antál, Anton). Emeric, Imre, a devenit Imbre (de unde Imbroane, Imbroaia, soția lui Imbre), sau Imbru (Sântimbru în Ardeal), Balș și Bălașa vine de la forma ungurească a lui Vlasie (Balász).

Și Sașii ni-au dat pe Hanăș (Haneș, Hanea).

Avem o influență grecească, dar ea este de caracter dublu. Una foarte veche, pe care am putea-o pune la începutul vieții noastre de Stat, și care dă nume femeiești cum este Axana, Axinia, Chira—Chir înseamnă Domn,—de unde Chirața, care este Doamna, precum Despina (Despa) înseamnă stăpâna, nume atât de frumos și larg răspândit. Tot așa Dochia, Odochia, vine de la Evdochia, amputându-se partea de la început.

În acest lot grecesc mai vechiu trebuie puse, dintre numele de femei: Nastasia (Anastasia, de la „Învier”), Safta (Elisabeta; Ilisafta), Antimia, Irișna, Frăsina (mai târziu Frosa), din Eufrosina. Ca nume bărbătesc: Hrizea (Hrizica; și Rizea).

Multe din numele acestea ni-au venit prin călugări, și a-nume unele sânt de o foarte veche origine. De ex. Atanasie, „nemuritorul”, a devenit simplu Tănase (*h* devenit *t*, ca în Toma), Talaleu devine Teleleu, de unde, în locuția populară, fiindcă cei doi sfinți sânt vecini: „a umbla Teleleu-Tănase”. Timotei, primit mai târziu, devine însă Timoftei, ca și Dorotei, Dosoftei.

Nume de acestea ieșite din chilie sânt multe: Silivestru (și Solovăstru), Ptolomei, Tolomei, Eftimie (și Iftenie), Rălion (Ilarion), Antonie s'a transformat în Andonie, Aristarh în Alistar, Efrim în Ifrim, Terențiu a ajuns Terente, Serafim trece în Serafin și Serafina, Axente în Acsintie, Onofrei în Onufrie,

Natanail în Naftailă, Fotiu în Fotea, Andronic în Andronie, Chariton în Ariton și, cea ce este mai ciudat, Galaction s'a transformat în Galanton.

Pe lângă numele acestea grecești vechi, sânt unele noi: Dima din Dimitrie, Scarlat, Stamați, Panait, Paraschiva (=Parasca), Casandra.

Dar de la Greci în perioada aceasta noi am luat înainte de toate diminutivele acelea care ne-au copleșit. În afară de faptul că de la Grecii cei vechi aveam pe Iani se adauge Ianachi; tot așa Petrachi, Costachi, Petrachi, Dumitrachi, Iordachi, etc.

Descostachisarea și despetrachisarea este un lucru care se impune cu cea mai mare necesitate, ca și în ce privește numele de familie (Gheorghiu sau Vasiliu), în formă de genetiv grec de la al tatălui.

Pe urmă a venit perioada francesă, cu tot felul de Jean, Georges, care nu se potrivesc de loc cu spiritul limbii.

În sfârșit s'a adaus plaga numelor pretențioase luate din romane sau din istorie. O mamă romantică obișnuită a celi operele doamnei de Staël, își numește copiii Oscar, Corina, sau cea care a cetit pe Osian dorește o Malvină. Numele acestea au o soartă foarte tristă, fiindcă în generația următoare ajung și la câni: pe lângă Hector și Cesar, meniți să fie viteji, Corina, Malvina, ca să fie grațioase.

Ardealul, ca să evite botezul unguresc, are nume romane. Pentru Maiorescu a fost o suferință că îl numise tatăl său Titu Liviu, prescurtat apoi de dânsul în Titu.

În sfârșit a venit la noi o modă, mai ales în societatea de sus, care românește nu prea știa, cărți românești nu prea cetia, dar fusese prinsă de o adevărată frenesie pentru pitorescul istoric și popular. Au apărut deci nume ca: Stanca, Dan, Vlad, Radu, Vintilă, Dan, Mircea.

În afară de alte avantagii pe care ar putea să le aibă această conferință, care s'a ferit de-a fi prea filologică și prea științifică, este și acela că presintă ascultătorilor și o largă alegere critică în ceea ce privește numele care s'ar putea da unor viitori copii, cari nu trebuie să le poarte ca un element ridicul.

VERFOOT
1987

20